

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

SANATTA NARKİSSOS ÖYKÜSÜNÜN TEMSİLİ VE SALVADOR DALİ'DE NARKİSSOS METAMORFOZU¹

The Representation Of The Narcissus Story In Art And The Metamorphosis Of Narcissus In Salvador Dali

Mehmet Akif KAPLAN¹ ve Ali KOÇ²

¹Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, mehmetakifkaplan@ksu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-8389-334X

²Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, alikoc@ksu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0939-2587

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
11.11.2022
Kabul/Accepted:
28.06.2023

DOI:

10.18069/firatsbed.1202719

Anahtar Kelimeler

Narkissos, Temsil, Salvador
Dali, Sürrealizm,
Metamorfoz.

Keywords

Narcissus, Representation,
Salvador Dali, Surrealism,
Metamorphosis.

ÖZ

Yunan mitolojisinde yer alan Narkissos hikayesi M.S. 1. Yüzyıl'da edebiyat alanında ele alınmıştır. M.S. 8. Yüzyıl'da şair Ovidius tarafından yeniden yazılmış olan Narkissos hikâyesi bir çok sanatçının ilgisini çekmiş ve onlara ilham kaynağı olmuştur. Narkissos öyküsü 20. Yüzyıl'a kadar sanatçılar tarafından suda kendini seyre dalan yakışıklı ve güzel bir delikanlı olarak resmedilmiştir. Modernizme kadar yapılan bu resimler cezbedici güzelliğiyle hikâyede anlatılan Narkissos'u temsil eder. Modern dönemde Salvador Dali Ovidius'un yazdığı hikayeden hareketle Narkissos öyküsünü sürrealist bir anlatımla ele alır. Dali'nin yapmış olduğu "Narkissos'un Metamorfozu" adlı eser Narkissos'un çekici güzelliğini temsili bir betimlemeyle yansıtmaz. Sanatçı eserini gerçeküstücü bir anlayışla yapmış ve sembolik öğelere de yer vermiştir. Bu çalışmanın amacı Narkissos hikayesini ele alan ressamların konuyu temsil etme biçimleri üzerinde tespitler yaparak Salvador Dali'nin "Narkissos'un Metamorfozu" adlı eserinin önceki ressamların çalıştığı Narkissos temalı resimlerden farkının ne olduğunu ele almaktır. Bu çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Narkissos öyküsünü çalışan sanatçılar belirlenmiştir. Araştırmaya konu olan hikayenin temsilleri üzerine incelemeler yapılmıştır.

ABSTRACT

The story of Narcissus in Greek mythology A.D. discussed in the field of literature in the 1st century. The story of Narcissus, A.D. rewritten by the poet Ovid in the 8th century, attracted the attention of many artists and became a source of inspiration for them. The story of Narcissus was portrayed by artists until the 20th century as a handsome and beautiful young man contemplating himself in the water. These paintings made until modernism represent Narcissus of described in the story with her alluring beauty. In the modern period, Salvador Dali deals with the Narcissus story with a surrealist narrative, based on the story written by Ovid. The work called "Metamorphosis of Narcissus" by Dali does not reflect the attractive beauty of Narcissus with a representative description. The artist created her work with a surrealist approach and included symbolic elements. The aim of this study is to examine the difference between Salvador Dali's work "The Metamorphosis of Narcissus" and the Narcissus-themed paintings that previous painters worked on, by making determinations on the way the painters who deal with the Narcissus story represent the subject. Descriptive research method was used in this research. Within the scope of the research, artists working on the Narcissus story were determined. Examinations were made on the representations of the story that is the subject of the research.

Atf/Citation: Kaplan, M. A. ve Koç, A. (2023). Sanatta Narkissos Öyküsünün Temsili ve Salvador Dali'de Narkissos Metamorfozu. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 3, 1241-1250.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Mehmet Akif KAPLAN, mehmetakifkaplan@ksu.edu.tr

¹ Bu araştırma 2022 yılında "Paris Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi VII" Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulan ve özet kitabında yayınlanan çalışmanın genişletilmiş hâlidir.

1. Giriş

Bu araştırma, Narkissos hikayesini temsili olarak çalışan sanatçıların eserlerini ve Salvador Dali'nin sürrealist olarak yaptığı 'Narkissos'un Metamorfozu' adlı eserini ele alır. Dali Narkissos hikayesini anlatan eserini sürrealist olarak yapmıştır. Sanatçı bu eserde sembolik öğelere yer vermiştir. Salvador Dali eserinde yer verdiği bu öğeler ile cinsel kimliğe dair göndermeler yapmaktadır.

Eski Yunan mitolojisindeki Narkissos öyküsünün anlatımına bağlı kalınarak yapılan resim temsilleri ile Dali'nin yapmış olduğu 'Narkissos'un Metamorfozu' adlı eseri görsellik açısından farklıdır. Dali Narkissos'un suda yansıyan kendi güzelliğine hayran kaldığı anı ya da suyun kenarında kendini seyre daldığı güzel bir delikanlıyı (Resim 5) resmederek temsili bir anlatıma başvurmaz. Sanatçı Narkissos'u yumurta tutan bir el şeklinde sembolleştirmiştir. Elin tuttuğu yumurta çatlamış ve bir nergis çiçeği açmıştır.

2. Mitolojide Narkissos

Farklı yazarlar, şairler tarafından ele alınan, dolayısıyla birkaç çeşidi olan Narkissos hikayesinin en eski versiyonu İznikli şair Parthenius tarafından M. Ö. 50 dolaylarında yazılmıştır. Bununla birlikte Narkissos öyküsünün en çok bilineni, popüler olanı yazımı M. S. 8'de tamamlanan Ovidius'un Metamorfozlarında yer almıştır (Kalnicka, 2016: 54-55). Erhat'a (1993: 211) göre de Narkissos'u en güzel anlatan Ovidius'tur.

Ovidius Narkissos ile Ekho efsanelerini birleştirerek yaşadıkları aşkın dramını canlandırır. Eski Yunan mitolojisinde yer alan söz konusu Narkissos öyküsü, dramatik yönüyle tarih boyunca çok sayıda sanatçıyı etkilemiş ve onlara ilham kaynağı olmuştur.

Ovidius Narkissos öyküsünü şiirsel bir dille anlatmaktadır:

Anası Narcissos demişti adına. Sormuş biliciden
Çok yaşar mı diye oğlu. Kendini bilmezse çok
Yaşar demiş bilici. Dinlenmemiş bilicinin sözü ...
Doğrulmuş Narcissos'un beklenmedik durumu
Biliciyi, özellikle ölümü. Onaltı yaşında Cephisus
Oğlu, delikanlı deyin, çocuk deyin hepsi bir.
Gönül vermişti ona nice delikanlı, kızlar. Öyleydi
Güzelliği, alımı çalım. Yüz vermezdi kimseye.
Ne delikanlılar ne kızlar dokunabilirdi ona (1994: 80).

Bu hikayede iki ayrı dönüşüm (metamorfoz) vardır. Hem Narkissos hem de Ekho başka bir varlığa dönüşmüştür. Narkissos'un kendisinin sudaki yansımasını görmesi, kendi güzelliğini fark etmesi dönüşümün başlangıcını oluşturmaktadır.

Narkissos, Yunan mitolojisine göre Irmak Tanrısı Kephisos ile Liriope isimli bir nympa'nın oğludur. Liriope, bir gün kahin, bilici Teiresias'a başvurup, oğlunun ölümlü olup olmayacağını, ihtiyarlayıncaya kadar yaşayıp yaşamayacağını sorar. Kahin, 'Yaşayabilir ama, kendi kendisini tanımaya kalkmazsa' gibi oldukça belirsiz bir cevap verir." Narkissos genç bir erkek görünümüne sahip olduğunda pek çok nympa ve delikanlı ona âşık olmaktan, onu arzu etmekten kendisini alamaz. Ancak, kibrinden dolayı Narkissos'a yaklaşmaya hiç kimse cesaret edemez (Yörükoğlu, 2000: 253-257).

Yalnız başına dağlarda dolaşan Ekho, bir gün geyiklerin peşinde koşan Narkissos ile karşılaşır. Hiçbir delikanlının bu kadar güzel olamayacağını düşünen Ekho, bu güzel avcıya gönlünü kaptırmıştır. Yüzlerce defa onun karşısına çıkıp, ayaklarına kapanıp yalvararak aşkını ilan etmeyi düşünür (Can, 1994: 83). Ne var ki, Ekho seslenebilmesi için bir varlığın sesine muhtaç olduğundan aşkını ilan edemez. Takip edildiğini fark eden Narkissos: "Orada kim var, birileri mi var?" diye seslenince, Ekho sadece "Var" diyebilmiştir. Narkissos şaşkın bir şekilde etrafına bakınmış kimseyi görememiş ve "Yanıma gelsene" diye seslenince, karşıdan "Gelsene" diye bir cevap gelmiştir. Çevresine bir göz gezdirmiş ve kimsenin gelmediğini gören Narkissos "Buraya yanıma gel, birlikte olalım" demiştir. Ekho, "Olalım" diyerek ormanda saklandığı yerden çıkarak kollarını Narkissos'un boynuna dolamaya çalışmıştır. Ancak, Narkissos "Çek ellerini üstümden, senin bana sahip olmandansa ölmeyi tercih ederim" diyerek Ekho'yu reddetmiştir. Ekho reddedilince "Bizim ona âşık olduğumuz gibi, o da bir gün birisine âşık olsun ve bizim gibi o da muradına ermeden yanıp tutuşsun; sevdiğine kavuşmasın", diyerek beddua etmiştir. İntikam tanrıçası olan Nemesis, Ekho'nun bedduasını duymuş, onu haklı bulmuş ve Narkissos'u cezalandırmıştır. Narkissos pınara uzanarak susuzluğunu gidermek istediğinde suda kendi yansımasını görmüştür. Yansımasını başka bir varlık sanarak,

kendi güzelliğine tutulmuştur. Kendi kendini sevmektedir. Seven de sevilen, arzulanan da arzulayan da kendisidir. Arzuladığı şeyin kendisi olduğunu iyice anlayan Narkissos (Yörükoğlu, 2000: 253-257) aşk ateşiyle kendini seyre daldığında suya düşerek ölmüştür.

Kendisini yakıp kavuran aşk ateşi, onu tamamıyla tükettiğinde Narkissos'un kız kardeşleri olan ırmak ve çeşme perileri onun için ağtlar yakar, uzun saçlarını kardeşlerinin mezarına koymak için keserler. Daha sonra Narkissos'un cesedini yakmak için odun yığarlar. Fakat çeşmenin yanına gittikleri zaman kardeşlerinin cesedinin yerinde, bugünkü ismiyle Nergis dediğimiz çiçeği buldular (Can, 199: 83). Narkissos'un öldüğü gölün kıyısında bir nergis çiçeği açar. Bu nergis çiçeği Narkissos'un dönüşümüdür; onu sembolize eder, onu temsil eder. Salvador Dali'de eserinde çatlamış yumurtadan çıkan bir nergis çiçeği resmetmiştir (Bknz. Resim 5.). Dali'nin resminde sembol olarak yer verdiği nergis Narkissos'un dönüşümüne gönderme yapmaktadır.

3. Sanatta Narkissos öyküsünü Temsil Eden Resimlerden Örnekler

Sanat genellikle sosyo-kültürel olgulardan hareket eder. Toplumsal yaşantı ve kültürün oluşturduğu mitler de sanata konu olur. Mitolojiye ait öyküler çoğu zaman sanatta temsil edilir. Temsil bir olay, olgu, kavram, nesne ya da herhangi bir şeyin sanat aracılığıyla olduğu gibi yansıtılmasıdır. "Bir şeyi temsil etmek, onu tanımlamak ya da tarif etmek, betimlemek, resmetmek hayal gücü ile onu zihinde canlandırmak"tır (Hall, 2017: 24). Tıpkı bu resim Narkissos'un kendine olan aşkı temsil ediyor ifadesinde olduğu gibi.

Narkissos miti binlerce yıl anlatılmış, çoğu zaman da görsel sanatların, resmin konusu olmuş ve öykü resimlerde temsil edilmiştir. Valladares'a göre (2011: 381-391) Narkissos öyküsünü temsil eden ilk örnekler M. S. 1. yüzyılda Roma duvar resimlerinde yer almaktadır (Resim 1). Bu resimler Roma döneminden kalma Quartio Octavius Evi'nin duvarlarında bulunmaktadır. Narkissos hikayesini temsilen yapılan resimler Quartio Octavius Evi'nde bir grup resim içerisinde yer alır.

Resim 1. Anonim, Narcissus, M.S. 62, Fresko. (Valladeres, 2011, s. 381).

Ressamlar Narkissos öyküsüne hemen her dönem ilgi göstermiş ve onu betimlemişlerdir. Nicolas Poussin, Hendrik Govaerts, Claude Lorrain, Dirk Van Baburen, Caravaggio, Bloemaert, John William Waterhouse,

Pablo Picasso, Vasili Kandinsky ve Salvador Dali gibi bir çok sanatçı Narkissos konusuna temas etmiştir. Ressamların yanı sıra müzisyenler, şair ve yazarlar da Narkissos öyküsünü ele almışlardır.

Yörükoğlu'na göre Yunan, Latin şair ve yazarlarından Ovidius, Konon, Longus ve İngiliz Pausanias, Milton, Goldsmith ve Cowper Narkissos konusunu işlemişlerdir. Daha sonra İngiliz şairlerinden Oscar Wilde'a; Fransız edebiyatçılardan Paul Valery ve Andre Gide'den, Alman şairi R. M. Rilke'ye varıncaya kadar pek çok edebiyat ustası tarafından işlenmiştir (Yörükoğlu, 2000: 252). Hikâye özellikle Avrupalı sanatçıları etkilemiş olsa da Doğu kültürlerinde yaşamış birçok sanatçı da Narkissos öyküsünden etkilenmiştir. Örneğin, Kara Fazlı ve Nedim'in dizelerinde kendi güzelliğine âşık olma temasını görmekteyiz. Ayvazoğlu (1992: 144-145) Kara Fazlı'nın 'Gül-ü Bülbül' mesnevisinde Gül'ün bir gün suda kendi yansımını görerek güzelliğine âşık olmasını hikâyede olduğu gibi nergise değil de güle yakıştırdığını söyler. Nedim ise bir gazelinde: "Neden sık sık bakarsın böyle mir'at-ı mücellaya, Meğer sen dahi kendi hüsnüne heyran mısın kâfir." (Akt. Ayvazoğlu:1992) derken nergisten ve gülden bahsetmeden kendi güzelliğine âşık olma fikrini oldukça güzel bir şekilde dile getirmiştir. Ayvazoğlu'na (1992: 145) göre divan edebiyatında kendin güzelliğine duyulan hayranlık ve ya aşk ile nergis arasında sıkı bir bağ vardır. Narkoz, narkotik gibi terimler nergis ile aynı kökten türer. İlginç olan ise nergisin bünyesinde uyuşturucu bir maddenin bulunmasıdır ve bu sebeple olsa gerek ki, divan şairlerine göre nergis bimar, mesttir, mahmurdur.

Görüldüğü gibi, sanatta Narkissos konusu şairler, yazarlar ve ressamlar tarafından tekrar tekrar ele alınmıştır. Bu bağlamda sanatçılar tarafından çalışılan Narkissos'tan ilham alınarak üretilen eserler öyküyü temsil etmektedir. Narkissos öyküsünü temsil eden eserler karakalem, gravür ve yağlıboya tekniğiyle de çalışılmıştır. 16. Yüzyılda Nicolas Poussin (Resim 2) ve Aegidius Sadeler II; 17. Yüzyılda John Smith, Hendrik Govaerts; 18. yüzyılda, 19. yüzyılda Gyula Benczur, 20. yüzyılda Jonh William Waterhouse, Salvador Dali gibi çok sayıda ressam bağlı olduğu akım ya da kendi sanat anlayışı ile bu konuyu resmetmiştir.

Resim 2. Nicolas Poussin, Eko ve Narkissos, 1629-1630, Tuval Üzerine Yağlıboya, 74x 100 cm. Louvre Müzesi Paris. (<https://en.wikipedia.org>, 2022).

Rönesans dönemi sanatçıları ortaçağın mistik değerlerini bir kenara bırakarak Antik Yunan sanatının klasik değerlerine yönelmiştir. Diğer yandan gözlem ve deneyimin ağırlık kazandığı Rönesans'ta bilimsel perspektif, ışık gölgeye bağlı üç boyut yanılması artmış hacimsel etkiler ve plastik değerler önem kazanmıştır. Bu dönem sanatçıları Antik Yunan'ın klasik değerleri yanında bu kültüre ait mitolojik efsaneleri de üç boyutlu mekân yanılması içerisinde resmetmeye başlamışlardır. Örneğin, Geç Rönesans

(Maniyerist) dönemi ressamlarından Abraham Bloemaert (1566-1651) Narkissos'u göl kıyısına yeni gelmiş ve su içmek için eğildiği esnada suda yansımını ilk gördüğü anı resmetmiştir. Resim hikâyede anlatıldığı gibi ormanlık bir alanda göl kenarında betimlenmiştir. Yine 16. yüzyılda Dirk van Baburen (1595-1624) Narkissos konusunu çalışmıştır. Baburen hikâyenin doğa betiminin dışında bir mekân ile kendi yorumunu katmıştır. Baburen Narkissos'u bir çeşmenin yanında eğilirken resmetmiştir. Bu resimde Narkissos kendi yansımını çeşmenin su havuzu içerisinde görmüş ve kendini seyre dalmış bir şekilde betimlenmiştir.

Resim 3. Michelangelo Merisi da *Caravaggio*, Su Kaynağındaki Narkissos, 1597, Tuval Üzerine Yağlıboya, 110x92 cm. Roma Ulusal Antik Sanat Galerisi (<https://tr.m.wikipedia.org>, 2022).

Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571-1610) 'Su Kaynağındaki Narkissos' adlı eserini Barok üslupla yapmıştır. Caravaggio'nun yapmış olduğu resimde (Resim 3.) Narkissos hikâyede betimlendiği haliyle gölün kıyısında elleri üzerine eğilmiş vaziyette suda kendi yansımını izlerken görülmektedir. Sanatçı, Narkissos ve onun suda kendi yansımını seyre dalmasını, elleri üzerine dayanıp göle doğru uzanarak betimlemesi ile güçlü bir simetri sağlar. Eser kompozisyon ve renk dengesi barok üsluba uygun olarak tasarlanmıştır. Kompozisyonda figür statik olsa da vücut hatlarına hareket verilmiş ve renk olarak da açık- koyu kontrastı ile figür ön plana alınmıştır.

Resim 4. Gyula Benczur, Narkissos, 1881, Tuval Üzerine Yağlıboya, 110x115 cm. Macaristan Ulusal Galerisi (<https://tr.m.wikipedia.org>).

4. Salvador Dali ve Narkissos Metamorfozu

Salvador Dali 1904 yılında İspanya’da doğmuş ve 1984 yılında ölmüştür (Thompson, 2014: 204). İlk kişisel sergisini 1925 yılında Barcelona’daki Dalmau Galerisi’nde açan Dali, 1926 yılında Paris’e giderek Pablo Picasso ile tanışır (Atlı, 2016: 1-3). gerçeküstücülerin dikkatini çeken Dali, Andre Breton ve Eluard gibi gerçeküstücülerin bir araya gelmesini de sağlar. Dali 1930’lu yıllarda ‘Aşk ve Bellek, Belleğin Azmi, Eriyen Saatler, Antrapomorfik Ekmek’ gibi sürrealist resimlerini yapar. Salvador Dali’nin eserlerinin neredeyse tamamı sürrealist özellikler taşır. Sanatçının 1937 yılında yapmış olduğu Narkissos’un Metamorfozu adlı çalışması da sürrealist bir resimdir.

Sürrealizm (Gerçeküstücülük), Birinci Dünya Savaşı’nın ortaya koyduğu acı ve trajediler esnasında, Zürich’te, New York’ta, Köln ve Berlin’de eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve her şeye karşı gelen Dadaizm’den kaynaklanmıştır (Bazin, 2015, s. 569). Gerçeküstücülük 1924 yılında Andre Breton tarafından ortaya atılmıştır. Sürrealist sanatçılar doğanın mantıksal görünüşünü değil, insanın bilinçaltındaki ve rüyalarındaki dünyasını göstermek istemiştir (Turani, 1993, s. 131). Sürrealizm düşsel gerçeklik, erotizm, saçmanın görünüşü, ruhsal deneyimin anlatımı gibi temel özelliklere sahiptir. Sürrealist sanatçılara göre geleneksel değerler yıkılmalı, mantığın yerini bilinçaltı ve düş almalıdır (Şişman, 2006: 181). Gerçeküstücüler hayal gücü ile iç duyusu sentezler.

Sürrealist sanatçılar temelde bir "imge dünyası" kurmaya yönelmiştir. Çağdaş duyarlılığı çok derin etki gücüne sahip olan gerçeküstücülük, Paul Klee (1879-1940), Max Ernst (1891-1976), Marcel Duchamp (1887-1968), Yves Tanguy (1900-1955), Andre Masson’u (1896-1987), Joan Miro (1893-1983), Giorgio De Chirico’yu (1888- 1978), Man Ray (1890-1976, r. 664) ve Salvador Dali (1904-1989) gibi dünyanın dört bir yanından birçok sanatçının bir araya gelmesini sağladı (Bazin, 2015: 570).

Gerçeküstücü sanatçılar insanın bilinç dışı derinliklerindeki öğeleri yakalamayı amaçlar. Bu sebeple sürrealist tarzda yapılan eserler Freud’un psikanaliz kuramıyla ilişkilendirilir. Sürrealistler ortaya koymak istediği şeyi bilinçdışını açığa çıkarma çabasına uygun hareket etmişlerdir. Gerçeküstücü sanatçılar bilinç dışını açığa çıkarırken simgesel bir dil kullanmışlardır. Salvador Dali ‘Narkissos’un Metamorfozu’ adlı eserinde simgelere, sembollere yer vermiştir.

Dali’nin yapmış olduğu gerçeküstücü resimler 20. yüzyılın sanatına damga vurmuştur. Sürrealist resim daha önce sembolistler tarafından benimsenmiş olan ve temelinde resmin ruhsal bir etkinlik olduğu gerçeğinden hareketle oluşturulur. Diğer taraftan, psikanaliz Sürrealist ressamın ruhsal dürtülerini başıboş bırakabilmesini sağlamıştır (Passeron, 2000: 7).

5. Narkissos’un Metamorfozu

Metamorfoz bilimde ve sanatta oldukça sık karşılaştığımız bir terimdir. Metamorfoz başkalaşım anlamına gelir. Başkalaşım “Resim ya da heykel yapıtında yer alan bir betinin, gerçek doğadaki varlık ya da nesneye gönderme yapan biçiminden ve tanınabilir olmaktan uzaklaştırılmış oluşu durumu. Bu uzaklaşma onu başka bir gerçekliğe gönderme yapar duruma getirir” (Sözen ve Tanyeli, 1992: 36). Örneğin, Mitolojide Narkissos öyküsüne adını veren oldukça güzel ve yakışıklı bir delikanlı olan Narkissos bir çiçeğe dönüşür, başkalaşır ve çiçeğin ismi nergistir. Narkissos’un bedeni başkalaşmıştır; dönüşüme uğramıştır. Mitolojideki bu dönüşüm sembolik bir durum oluşturmaktadır. Dolayısıyla Nergis çiçeği Narkissos’u sembolize etmektedir. Salvador Dali de eserinde heykel bir elin tuttuğu yumurtadan çatlatarak çıkan bir nergis çiçeğini resmetmiştir. Dali dönüşümü Narkissos’u sembolize eden nergis çiçeği ile sağlamıştır.

Narkissos hikâyesi Rönesans sanatından modern sanata kadar neredeyse üretilen eserlerin tamamında başkalaşım ya da dönüşümün kendisi olarak yansıtılmaz. Daha çok Narkissos bir göl kıyısında kendine olan hayranlığını seyre dalmış vaziyette temsil edilir. Ancak, modern sanatta Salvador Dali ile Narkissos’un başkalaşımını görmekteyiz. Dali’nin Narkissos’un Metamorfozu adlı eseri başkalaşım anlamında değerlendirilebilir.

Yunan mitolojisi hikayelerinden olan Narkissos mitini işleyen Dali bu çalışmaya Narkissos’un Metamorfozu adını vermiştir. Mallen, (2015: 1) Dali’nin 1937’de yaptığı bu çalışmayı Ovidius’un Metamorfozlarına dayandırır. Ovidius’un yazmış olduğu öyküde iki mısra da “Paros mermerinden bir yontu gibiydi, oynamazdı yüzünde bir çizgi bile” şeklindeki anlatımı Dali’nin ‘Narkissos’un Metamorfozu’ adlı eserine kaynaklık etmiştir.

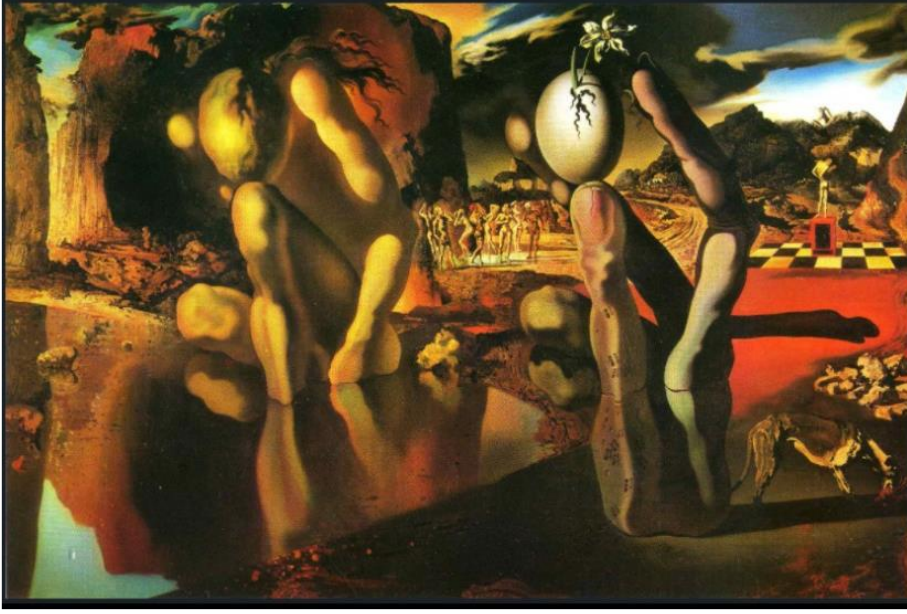
Durmuş bir av dönüşü yorgun çocuk burada,
Dalmiş suyun pınl pınl görünüşüne,
Gidermek istemiş susuzluğunu. içmiş sudan,
Bir başka susama, başka yanma duymuş içinde.
Tutulmuş suda gördüğü güzel yüze, gövdesiz
Güzelliğe. Bir de gövdesi olsaydı, demiş içinden.
Sevmiş kendi kendini. Paros mermerinden bir yontu
Gibiydi, oynamazdı yüzünde bir çizgi bile. Uzanmış
Otların üstüne, bakmaya koyulmuş ikiz yıldızlara
Benzeyen gözlerine, (Ovidius, 1994: 82).

Çalışma sürrealist (gerçeküstü) bir tarz ile yapılmıştır. Eser hem dikey hem de yatay ekseninde meydana getirilen yansımalarla oluşturulmuştur. Resmin sol tarafında göl kıyısında oturan ve başını dizinin üzerine koyan Narkissos, sağ tarafında ise yumurta tutan gri bir el yer almaktadır. Narkissos göl kıyısında yumurta tutan gri bir el heykeli şeklinde dönüşmüştür. Heykelin tuttuğu yumurtanın çatlamasıyla içinden çıkan bir nergis Narkissos'un başkalaşımıdır. Heykele dönüşmüş gri elin yanında oldukça zayıf bir köpeğin başını aşağıya doğru eğerek bir şeyler yediği görülmektedir. Resmin arka planının sol tarafı sıcak renklerden oluşmuş dikdörtgenimsi dikey bir tepe ve alt kısmında mağara girişi, sağ tarafta ise kasvetli bulutlar altında dağlar oluşturmaktadır. Resmin arkaplanında merkeze yakın bölgede çıplak figürler yer almaktadır. Dali resmin arkaplanında yer alan bu çıplak figürlere 'heteroseksüeller' demiştir. Bu çıplak figürlerden bir Hindu, bir Katalan, bir Alman, bir Rus, bir Amerikalı, bir İsveçli ve bir İngiliz kadın var ve bunlar Narkissos'a yaklaşmak isteyen, onu arzulayan, ancak, Narkissos'un sistematik olarak reddettiği her iki cinsiyetten de benzerlerini temsil ediyor (www. Salvador-dali.org, 2009). Kadın figürlerinin hemen yanından dağa doğru kıvrılarak uzanan bir yol ve yolun sağında bir satranç tahtasının tam ortasında bir kaide üzerinde çıplak erkek figürü resmedilmiştir. Narkissos bir fiksasyon içerisinde neredeyse eriyip yok olacak bir şekilde resmedilmiştir. Diğer taraftan Narkissos yumurta tutan bir ele mi dönüşüyor? Yoksa yumurta tutan el Narkissos'a mı dönüşür? Sanatçının ne düşündüğünü bilmeyiz, ama Ovidius'un efsanevi öyküyü anlatımı bunun ipucunu vermektedir. Ovidius, Narkissos'un sudaki yansımasına kendisine olan aşkı izleyişi karşısındaki acınası çaresizliğini mermer bir heykele benzetmektedir. Narkissos'u sembolize eden figür resmin sol tarafında başını dizine dayamış biçimde yapılmıştır. Sağ tarafında ise yumurta tutan el heykeline ve yumurtadan çıkan nergis çiçeğine dönüşmektedir.

Resimde Narkissos'un vücudunun bir parçası gölde suyun üzerinde yansıma olarak resmedilmiştir. Bu şekilde bakıldığında resim dikey bir şekilde birbirinin yansıması olarak bölünmektedir. Neredeyse simetrik olarak dikey bir şekilde ortadan ikiye bölünen resimde başkalaşım ele alınmıştır.

Resimde Narkissos'un güzelliğinden bir parça bulamayız. Hatta ne güzel bir vücudu, ne kaşı-gözü, ne de güzelliği ortaya çıkaracak yüzüne ait herhangi bir ayrıntı vardır. Dali'nin resminde Narkissos'un insanları cezbedici güzelliğine dair bir ifade yoktur. Resimde Narkissos'un suyun yüzeyine yansıyan bir yüzü yer almaz ve Narkissos da sudaki yüzüne bakmamaktadır. Bu resimde Narkissos'un güzelliğinin bir temsilini değil, güzelliğin sebep olduğu ruhsal travmayı ve trajedinin içsel acılarını görmekteyiz. Görsel açıdan ise sanatçı bize dönüşümün aşamalarını sunar.

Modern döneme kadar resimlerde, eserlerde Narkissos'un güzelliğini temsil eden yansımalar görülür. Rönesans resminden modern döneme kadar hikâye konusu itibari ile betimlendi, temsil edildi. Sonraki süreçte sanatçılar dönüşüme odaklanmıştır. Salvador Dali Narkissos öyküsünün dönüşümüne Narkissos'un Metamorfoz' u olarak yaklaşım sağlarken, Pablo Picasso 'Aynadaki Kız' konusuyla öyküye gönderme yapmaktadır. Görüldüğü gibi modern sanatçılar her türlü taklidi yansıtmadan uzak durdukları için öykünün betimsel, benzeşimsel temsilinden ziyade, sembolik ya da simgesel temsiline yoğunlaşmışlardır. 20 yy öncesi sanatçılar da sembolik, alegorik yaklaşım ve farklı yorumlama ile konuyu irdelemiş olsalar da Narkissos her zaman güzel ve cezbedici bir şekilde yansıtılmıştır.

Resim 5. Salvador Dali, Narkissos'un Dönüşümü, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1937, 51x78 cm. Tate Modern Müzesi, Londra. (<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/all-works/text-list>, 2022).

Sanata konu olan Narkissos öyküsü modern bilimlere de yansımıştır. Özellikle psikoloji cinsel kimlik oluşum evreleri tanımlanırken narsizm terimi Narkissos hikâyesi üzerine yapılandırılır. Modern ressamlardan olan Salvador Dali'nin Narcissos'un Metamorfozu adlı eseri özellikle Freud'un psikanalizi ile ilişkilendirilebilir. Narkissos hikâyesi Dali'nin Metamorfozu eserine kaynaklık ettiği gibi Freud'un bensevi kavramını açıklık getirmesine de kaynaklık eder. Freud narsizmi bensevi (otoerotizm) olarak tanımlar. Terim adını Narkissos öyküsünden alır. Freud narsizmi iki kategoriye ayırır; birincil narsizm ve ikincil narsizm. Birincil narsizm erken çocukluk döneminde cinsel gelişimin ilk aşamasıdır. Freud ikincil narsizmi birincil narsizm temeli üzerine yapılandırır. Genel olarak birincil narsizm ile çocuğun henüz bedeni dışındaki objelere yönelmediği ve kendine kendini sevi objesi yaptığı narsizm durumu anlatılır. Ancak, ikincil narsizmi şizofreni gibi patolojik vakalarda olduğundan şizofrenik narsizm yerine kullanır. İkincil narsizm libidoyla ilgili ise bireyin dış objelerden libido yüklemelerini gerisin geri çekip alarak kendi Ben'ini libidosuna obje yaptığı narsizm durumudur (Freud, 1979: 267-268). Bu bizi doğrudan terimin kaynağı olan Narkissos'un öyküsüne götürür. Kalnicka (2016: 63), Salvador Dali'nin Narcissos'un Metamorfozu tablosunu yorumlama sürecinde Carl Gustav Jung'un adrojenlik teorisiyle ilişkilendirir. Kalnicka, Dali'nin resmindeki Narkissos'u sembolize eden figürden ziyade Narkissos'un suda kendi yansımaları gördüğündeki duyduğu hayranlık ya da aşkı adrojeni olarak değerlendirmiştir. Adrojeni her iki cinsiyetin birleşmesidir. Narkissos'un suda yansıyan kendi güzelliğini seyre dalması, kendi cazibesine kapılması adrojeni kişilik olarak görülebilir. Narkissos'un su kenarında kendini seyre dalması Dali'nin çalışmasındaki ana temanın biçimini belirlemiştir. Sanatçı kendi güzelliğine olan âşık olan Narkissos'un bir el heykelinin tuttuğu yumurtanın çatlamasıyla nergis çiçeğine dönüşümünü görselleştirir. Kendini yansımaları seven ve ona âşık olan Narkissos, cinsel açıdan kimlik karmaşası yaşar. Bu karmaşaya kendi güzelliğine duyduğu hayranlık sebep olur.

Öyküleri, hikâyeleri, efsaneleri, mitleri yaratan toplumlardır. Yunan mitolojisi hiçbir şeyi kendi yansımaları kadar sevmeyen bir delikanlıya narkissos adını verir. Tıpkı sanat gibi mitler de gereksinimlere karşılık gelir. Bu araştırmaya konu olan Salvador Dali'nin Narkissos'un Metamorfozu adlı çalışma da modern sürecin oluşum koşullarında yapılmıştır.

6. Sonuç

Yunan mitolojisine ait Narkissos öyküsü hemen her dönemde şairler, yazarlar ve ressamlar tarafından ele alınmıştır. Ovidius tarafından yazılan Narkissos öyküsünün resimsel temsilinin ilk örneklerinden bu yana çok sayıda ressam tarafından çalışıldığı görülmüştür. Ancak, ressamların konuyu temsili olarak görselleştirmeleri farklılık gösterir. Bu sebeple sanatçıların konuyu ne şekilde değerlendirdiği ya da ele aldığı incelenmiştir.

Narkissos hikayesinin yazılmasından sonraki ilk görsel örnekleri M.S. 62'de Pompei V'te Octavius Quartio Evi'nin duvarlarına yapılmıştır. Rönesans, Maniyerizm, Barok ve Modern dönemler ile postmodern süreçte sanatçıların Narkissos konusunu çalıştıkları görülmüştür. Rönesans'tan modern döneme kadar öykü genellikle Narkissos'un göl kıyısında kendini gördüğü ilk anı ve ya kendini seyre daldığı zamanları betimler nitelikte ve temsili bir değeri olduğu anlaşılmıştır. Modern sürece kadar Narkissos konusunu temsili açıdan ele alan sanatçıların resimleri genel olarak cinsel bir çağrışımdan uzak durmaktadır. Resimlerde Narkissos'un yakışıklı ve cezbedici güzelliğine vurgu yapılarak öykü betimlenmiştir. Konuyu modern dönemde resmeden Salvador Dali ise Narkissos'u daha önceki anlatımlardan uzak, gerçeküstücü bir anlatım ve sembolik imgelerle onun bir nergis çiçeğine dönüşümünü, diğer bir deyişle Narkissos'un başkalaşımını konu edinmiştir. Bu başkalaşımda Narkissos'u sembolize eden bir çiçeğe, nergis'e dönüşmüştür.

Salvador Dali modern dönemde sürrealist bir anlayışta yapmış olduğu Narkissos öyküsünü anlatan çalışmasına Narkissos'un Metamorfozu adını vermiştir. Dali, Narkissos'un dönüşümünü hikâyede geçtiği gibi nergis çiçeği ile sağlamıştır. Narkissos'un Metamorfozu ile Dali resminde dönüşüm göstergesel, sembolik, psikolojik açılardan sağlanmıştır. Ayrıca, Freud'un psikanalizinde cinsel gelişim aşamalarını açıklamada kullandığı narsizm'i ile Dali'nin Narkissos'un Metamorfozu arasında bağlantılar olduğu anlaşılmıştır.

Kaynaklar

- Atlı, D. (2016). Sonsuzluğa Dali, Kafkaokur, *Fikir Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 14/3, 2-7.
- Ayvazoğlu, B. (1992). *Güller Kitabı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bazin, G. (2015). *Sanat Tarihi*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Erhat, A. (1993). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Freud, S. (1979). *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*. İstanbul: Bozak Yayınları.
- Figueres. (2009, 16 Ocak). Erişim adresi <https://www.salvador-dali.org/en/services/press/news/137/last-days-of-metamorphosis-of-narcissus-in-figueres>
- Hall, S. (Editör). (2017). *Temsil*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kalnicka, Z. (2016). The Gender Metamorphosis of Narcissus.Salvador Dalí: Metamorphosis of Narcissus Estetyka: Krytyka. *The Polish Journal of Aesthetics*, 41/2: 55-76. Fall. Erişim adresi <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Myth-of-Narcissus>.
- Mallen, E. (2015). The Myth of Narcissus: Themes of Life and Death in Pablo Picasso and Salvador Dali. *Avant-Garde Studies. The Dali Museum in St. Petersburg: Issue 1, Fall*. Erişim adresi <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Myth-of-Narcissus-%3A-Themes-of-Life-%26-Death-in-Picasso>, Erişim Tarihi: 11 Haziran2022.
- Ovidius; (1994). *Dönüşümler*. (Çev. İ. Zeki Eyüboğlu). İstanbul: Payel Yayınları.
- Passeron, R. (2000). *Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi kitabevi.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1992). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şişman, A. (2006). *Sanat ve Sanat Kavramlarına Giriş*. İstanbul: Yaz Yayınları.
- Thompson, J. (2014). *Modern Resim Nasıl Okunur*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Turani, A. (1993). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yörükoğlu, T. (2000). *Yunan Mitolojisinde Aşk*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Valladares, H. (2011). Fallax Imago: Ovid's Narcissus and the seduction of mimesis in Roman wall painting. *Word & Image*, 27:4, 378-395. Erişim adresi https://www.academia.edu/23420115/Fallax_Imago_Ovids_Narcissus_and_the_seduction_of_mimesis_in_Roman_wall_painting , Erişim Tarihi: 25Nisan 2022.

Resim Kaynakları

- Resim 1. Valladares, H. (2011). Fallax Imago: Ovid's Narcissus and the seduction of mimesis in Roman wall painting. *Word & Image*, 27:4, 378-395. Erişim adresi https://www.academia.edu/23420115/Fallax_Imago_Ovids_Narcissus_and_the_seduction_of_mimesis_in_Roman_wall_painting , Erişim Tarihi: 25Nisan 2022.
- Resim 2. Erişim adresi <https://en.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 18 Haziran2022.
- Resim 3. Erişim adresi <https://tr.m.wikipedia.org>., Erişim Tarihi: 30 Nisan 2022.
- Resim 4. Erişim adresi <https://tr.m.wikipedia.org>., Erişim Tarihi:18 Haziran2022.
- Resim 5. Erişim adresi <https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/all-works/text-list>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2022.

Resim Listesi

Resim 1. Anonim, Narcissus, M.S. 62, Fresko.

Resim 2. Nicolas Poussin, Eko ve Narkissos, 1629-1630, Tuval Üzerine Yağlıboya, 74x 100 cm.

Resim 3. Michelangelo Merisi da *Caravaggio*, Su Kaynağındaki Narkissos, 1597, Tuval Üzerine Yağlıboya, 110x92 cm.

Resim 4. Gyula Benczur, Narkissos, 1881, Tuval Üzerine Yağlıboya, 110x115 cm.

Resim 5. Salvador Dali, Narkissos'un Dönüşümü, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1937, 51x78 cm.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

---

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
